

УДК 37.013:[528.9:338.48]
DOI 10.33251/2522-1477-2020-8-89-93

МИРГОРОДСЬКА Олена Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
туризму та авіаційних перевезень, Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0002-7165-3813

КОЛОТУХА Олександр Васильович,
доктор географічних наук, доцент, професор кафедри
туризму та авіаційних перевезень, Льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID 0000-0001-6386-7611

КАРТОГРАФІЧНІ УМІННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

У статті визначено місце картографічних умінь як однієї зі складових професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму. Розглянуто зміст понять «картографічні уміння», «туристська картографія» та можливості навчальних курсів «Активний туризм», «Туристичні ресурси України» у процесі формування таких умінь.

Ключові слова: майбутній фахівець з туризму, картографічні уміння, професійна компетентність, туристська картографія, туристська карта, профільні навчальні дисципліни.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменувався активним розвитком туризму як системоутворюючої галузі економіки багатьох країн світу. Нажаль пандемія COVID-19 суттєво вплинула на розвиток галузі, що виявилось у значному скороченні світових туристських потоків і, як наслідок, відчутному недоотриманні прибутків суб'єктами туристичної діяльності. Разом із тим, складна ситуація на ринку міжнародного туризму стимулювала процеси подальшого розвитку внутрішнього туризму, розробки й просування нового туристичного продукту в межах країни. Туристична індустрія України не стала винятком. Моніторинг цьогорічної пропозиції відпочинку в межах країни засвідчив, що на ринку з'явилися нові цікаві маршрути не лише у південному та західному напрямках, а й у північні та центральні регіони.

Туризм має глибоку маршрутну основу і це суттєво відрізняє його від багатьох інших видів активної діяльності. Тож одним з ключових практичних завдань фахівців туристичної галузі є завдання розробки оптимального маршруту і програми подорожі, що неможливо без якісного картографічного забезпечення й володіння картографічними умінями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проведений нами аналіз досліджень і публікацій з питань підготовки фахівців для туристичної галузі показав, що чимало праць було присвячено питанням їх практичної підготовки (Бойко Л. Г., Поважна Л. І., Хмільчук Н. С., Щоголева І. В.). Педагогічні умови навчально-методичного забезпечення майбутніх фахівців з туризму досліджувала Сокол Т. Г. Питання змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії розглядала Самохвал О. О. Ми, у своїх попередніх наукових розвідках, зосереджували увагу на можливостях навчальної практики з активного туризму щодо формування різноманітних дослідницьких умінь майбутніх фахівців сфери туризму [2].

Мета дослідження. Мета представленої статті – виявити можливості профільних навчальних дисциплін щодо формування картографічних умінь майбутніх фахівців туристичної діяльності, як важливої складової їх професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу досліджень. У своїх попередніх науково-педагогічних дослідженнях ми розглядали *картографічні уміння* як важливу складову дослідницьких умінь майбутніх учителів-географів, оскільки картографічний метод є одним із найважливіших у дослідницькому апараті географії [3]. Разом із тим, маршрутний характер будь-якого з видів туризму обумовлює необхідність володіння такими уміннями фахівців, що задіяні в цій сфері діяльності.

На сьогоднішній день, туристські карти і схеми, атласи – це вид картографічної продукції, розрахований на широке коло споживачів, а їх створення – один з найбільш цікавих і перспективних напрямків розвитку сучасної картографії – *туристської картографії*. Активний розвиток туризму супроводжується розробкою і створенням значної кількості карт туристської тематики.

Туристська карта – картографічний твір, призначений для забезпечення туристських та пізнавальних потреб населення (карти для туристів), а також для організаторів і дослідників туризму, для навчальних, наукових та практичних цілей (спеціалізовані карти туризму). Туристська карта відображає маршрути подорожей, екскурсійні об'єкти, центри та райони туризму, а також умови і ресурси його розвитку. Туристські карти – це багатофункціональні інформаційні моделі: ілюстрації для формування образу місця, території, довідники, путівники та проекти розвитку туризму. Туристські карти, розроблені в різний час, слід розглядати як загальну взаємопов'язану систему, як практичний досвід створення різноманітних спеціальних і тематичних карт [1].

Зміст сучасних туристських карт складається із загальногеографічної основи (рельєф, річки, озера, ліси, дорожня мережа, населені пункти тощо) та необхідних об'єктів туристського значення, які є метою відвідування (архітектурні та історичні пам'ятки, заповідники, національні парки, музеї), а також об'єктів туристської інфраструктури (готелі, туристичні бази, кемпінги, заклади харчування тощо). Поділ туристських карт визначається їхнім змістом і призначенням.

На сьогодні туристські карти видаються не лише у паперовому варіанті, а й в електронній версії для планшета iPad і мультимедійному додатку GPS-путівник. На туристських сайтах створені сучасні довідкові онлайн-карти міст, регіонів, курортів тощо. Туристські онлайн-карти і навігаційні карти для GPS – це популярні мобільні путівники для сучасних туристів і працівників туристичної галузі [1].

Серед загальних і фахових компетентностей студентів, що навчаються за спеціальністю 242 «Туризм», зокрема зазначено «здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел». Переконані, що уміння отримувати необхідну інформацію з картографічних джерел є надзвичайно важливою умовою для їх подальшої професійної діяльності. Запорукою чому мають стати сформовані картографічні уміння.

Ми розглядаємо *картографічні уміння* як:

– уміння розуміти карту, тобто оперувати її масштабом, умовними позначеннями та прийомами їх застосування;

– уміння читати карту, тобто за умовними позначеннями виявляти розміщення відповідних географічних та туристичних об'єктів, виявляти взаємозв'язки явищ і об'єктів природи з діяльністю людини;

– уміння знати карту, тобто відтворювати в пам'яті картографічну інформацію;

– відтворювати взаємне розташування, розміри, форму та властивості географічних та туристичних об'єктів;

– уміння прогнозувати розвиток соціально-економічних явищ на основі аналізу відповідних картографічних творів;

– уміння створювати нові карти на основі фактичних даних [3].

Формування картографічних умінь студентів, що навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» починається вже у I-II семестрах, під час вивчення обов'язкового навчального курсу «Туристична картографія» та факультативного навчального курсу «Туристична

топографія». Решта навчальних предметів, які мають географічну складову, спрямовані на поглиблення цього процесу (у тому числі й навчальна практика з активного туризму).

Структурними компонентами навчального процесу майбутніх фахівців сфери туризму ми визначали *цільовий, пізнавальний, організаційно-процесуальний та контрольний-результативний*.

Зокрема *організаційно-процесуальний* компонент передбачав організацію навчальної діяльності із формування картографічних умінь на основі вже отриманих знань або паралельно з цим процесом. Формами організації навчальної діяльності, на які ми орієнтувалися, були практична робота та пошуково-творча самостійна робота студентів (індивідуальні творчі завдання).

Контрольно-результативний компонент дозволяв не лише виявляти рівень сформованості картографічних умінь студентів – майбутніх фахівців з туризму, а й додатково сприяв формуванню таких умінь.

Основою для організаційно-процесуального та контрольного-результативного компонентів у процесі реалізації завдання щодо формування картографічних умінь студентів, стала система спеціальних дидактичних завдань, розроблених для відповідних тем обраних навчальних курсів.

Систему дидактичних завдань ми розглядали як поєднання різноманітних навчальних задач, логічних завдань, виконання яких було спрямоване на формування картографічних умінь майбутніх фахівців з туризму.

Наприклад, в якості індивідуального самостійного завдання з навчальної дисципліни «Туристичні ресурси України» кожному студенту пропонувалось заповнити «Паспорт туристичного об'єкту» в межах території обраної області України [5]. У розділі 2 «Відомості про туристичну доступність об'єкту» студенти повинні оцінити пішохідну й транспортну доступність до обраного об'єкту в межах території області та з урахуванням подорожі до нього територією кількох областей. Для виконання завдання ми рекомендували майбутнім фахівцям користуватися картою «Адміністративно-територіальний устрій України» та топографічними картами областей України, через територію яких має проходити маршрут (масштаб карти 1:200000). Користуючись системою умовних знаків, студенти повинні визначити категорію доріг (асфальтована, ґрунтова тощо) для пішохідного руху до об'єкту від найближчого населеного пункту та їхню протяжність за допомогою масштабу карти.

Здійснюючі оцінку транспортної доступності, студенти повинні заповнити комплексну таблицю, яка містить відомості про населені пункти (обласний центр, районний центр, найближчий населений пункт), найближчий аеропорт, залізничний вокзал, автовокзали тощо, вказати відстань від кожного з них до обраного об'єкту, № автодороги та якість її покриття. Кожна позиція визначається за допомогою масштабу карти та системи умовних знаків.

Навчальний курс «Активний туризм» також має значні можливості для вдосконалення картографічних умінь майбутніх фахівців з туризму. Зокрема практичне заняття з теми «Організація туристської подорожі» передбачає розробку графіку руху туристської групи за маршрутом подорожі в межах Кіровоградської області. Основою для виконання завдання є топографічна карта Кіровоградської області (М 1:200000). Майбутні фахівці з туризму повинні за її допомогою визначити довжину кожної ділянки маршруту (кожен день маршруту) в км, вказати наявні природні перешкоди на цій ділянці, екскурсійні об'єкти (якщо такі існують) та визначити місце ночівлі. Якісне виконання роботи можливе лише за умови чіткого розуміння студентами легенди карти та правильного застосування її масштабу [1].

Ступінь сформованості картографічних умінь у майбутніх фахівців туристичної діяльності ми оцінювали за такими критеріями:

- чітке розуміння змісту і мети запропонованих видів діяльності;
- самостійність і повнота розумових і практичних дій;
- логічність і послідовність виконання дій;
- ступінь активності розумової і практичної діяльності;
- прагнення до реалізації власних можливостей;

- здатність обґрунтовувати й оцінювати свої дії та дії інших студентів;
- якість і своєчасність отримання результатів розумової або практичної діяльності [4].

Аналізуючи діяльність студентів щодо формування картографічних умінь у процесі вивчення фахових дисциплін, ми об'єднали їх у три групи.

Перша група (високий рівень володіння картографічними уміньми) – студенти самостійно залучають для аналізу відповідні географічні й туристичні карти; без сторонньої допомоги здійснюють їх повний візуальний аналіз, в усній або письмовій формі формулюють висновки з отриманої картографічної інформації; на основі фактичних даних самостійно розробляють туристський маршрут та здійснюють його детальний опис.

Друга група (достатній рівень володіння картографічними уміньми) – студенти самостійно залучають для аналізу відповідні географічні й туристичні карти, але відчують ускладнення під час їх візуального аналізу через недосконале володіння легендою карти; під час оформлення висновків з отриманої картографічної інформації значною мірою користуються допомогою викладача; розробку нового туристського маршруту здійснюють лише після детальних консультацій з викладачем.

Третя група (низький рівень володіння картографічними уміньми) – студенти не завжди самостійно визначають тематичні географічні й туристичні карти необхідні для роботи; візуальний аналіз карти та її усний або письмовий опис здійснюють лише за участі викладача або інших студентів; весь процес розробки нового туристського маршруту, від початку до кінця, здійснюють під безпосереднім керівництвом викладача.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна стверджувати, що картографічні уміння є важливою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму й запорукою їх продуктивної професійної діяльності. Розглянуті нами навчальні дисципліни «Туристичні ресурси України» та «Активний туризм» мають необхідні можливості для формування у майбутніх фахівців картографічних умінь. Додаткове закріплення таких умінь можливе під час проведення вивізнаї навчальної практики з активного туризму та під час підготовки студентами звіту з цієї практики.

Список використаних джерел

1. Колотуха О. Туристська картографія (лекційний курс): навчальний посібник для студентів спеціальності «Туризм» денної та заочної форми навчання. Кропивницький: Видавництво Льотної академії НАУ, 2020. 100 с.
2. Миргородська О. Л. Місце навчальної практики з активного туризму у процесі формування дослідницьких умінь майбутніх менеджерів туристичної діяльності. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2018. Вип. 4. С. 145–149.
3. Миргородська О. Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки: автореф. дис...канд. пед. наук: спец. 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти. К., 2008. 20 с.
4. Миргородська О. Л., Колотуха О. В. Формування картографічних дослідницьких умінь майбутніх учителів географії. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Харків, 2014. Вип. 20. С. 85–87.
5. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна та ін. Чернівці: Вид-во ЧНТУ, 2015. С. 461–466.

References

1. Kolotukha, O. (2020). Turystska kartografija (lecsiyny kurs) [Tourist cartographer]. Kropyvnytskyi, Flight Academy, 100 s. [in Ukrainian].
2. Myrhorodska, O.L. (2018). Mistce navchalnoy practyky z actyvnoho turyzmu u protsesi formuvannia doslidnytskykh umin maibutnykh menedgzeriv turystychnoy diyalnosti [The place of the educational practice of active tourism in the process of the formation of research skills of future managers of tourist activity]. Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences, 4, 145-149. [in Ukrainian].

3. Myrhorodska, O.L. (2008). Formuvannia doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv heohrafii u protsesi profesiinoi pidhotovky [*Formation of research skills of future teachers of geography in the process of professional training*]. Extended abstract of candidate's thesis. K. [in Ukrainian].

4. Myrhorodska, O., Kolotukha, O. (2014). Formuvannia kartografichnykh doslidnytskykh umin maibutnikh uchyteliv heohrafii [*Formation of cartographic research skills of future teachers of geography*]. Problems of continuous geographical education and cartography, 20, 85-87. [in Ukrainian].

5. Rekreatyino-turystychni Ukrainy z osnovamy turystychnoho resursoznavstva [*Ukraine's recreational resources are based on the basics of tourist resource awareness*]. Chernigiv, ChNNU, 2015, S. 461-466. [in Ukrainian].

MYRHORODSKA Olena, candidate of pedagogical sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of tourism and air travel Flight Academe of National Aviation University;

KOLOTUKHA Oleksandr, Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of tourism and air travel Flight Academe of National Aviation University.

CARTOGRAPHIC SKILLS AS INTEGRAL PART OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TOURISM PROFESSIONALS

Abstract. *Tourism has a deep route basis base. The task of tourism professionals specialists is to develop the optimal route and travel program. It is difficult to solve this problem without high-quality cartographic support and skills.*

The purpose of the article is to identify the possibilities of specialized educational subjects in terms of the formation of mapping skills of future tourism specialists.

Tourist maps, charts, atlases are cartographic products for a wide range of consumers. Their creation is an interesting and promising direction of the development of modern cartography – tourist cartography.

A tourist map is a cartographic work designed to meet the tourist and cognitive needs of the population, for organizers and researchers of tourism, for educational, scientific and practical purposes. It displays travel routers, sightseeing sites, centers and areas of tourism.

We consider cartographic skills as: the ability to understand the map, the ability to read the map, the ability to know the map, the ability to predict the development of social phenomena using the map, the ability to create new maps and develop new routes.

The formation of the mapping skills of future tourism specialists begins in the first year. Other geographic subjects were aimed at reinforce this process.

The profile discipline "Tourist Resources of Ukraine" involves the design of the "Passport of a Tourist Object" using thematic geographical and tourist maps.

The profile discipline "Active Tourism" involves the development of a travel route within the Kirovograd region using thematic geographical and tourist maps.

We assessed the level of mapping skills formation among future specialists using specially defined criteria.

We identified three groups of students according to the level of cartographic skills formation: high level, sufficient level, low level.

Key words: *future tourism professionals, cartographic skills, professional competence, tourist cartography, tourist map, profile subjects.*

*Одержано редакцією: 07.09.2020 р.
Прийнято до публікації: 18.09.2020 р.*